

A mézgás éger (*Alnus glutinosa*) erdőművelési tulajdonságai

A vízfolyások és lápos élőhelyeink egyik meghatározó faja a mézgás éger. Fontos szerepe van a nedves, vizes termőhelyek természetes szukcessziójában, mivel a hegy- és dombvidékek kimosott patakmedreinek minierális talajai kiváló termőhelyi feltételeket jelentenek természetes felújulására, növekedésére, fejlődésére.

A mézgás éger – hazai termőhelyi viszonyaink között – viszonylag rövid életű (60-100 év), gyors növekedésű faj. Hajtásképzése folyamatos, amelyet a termőhely nedvessége erősen befolyásol. A természetes vetényülésből származó magoncok az első évben 20-35 cm-es magasságot érnek el, míg a második év vegetációs időszakának végére már 1-1,5 m-t, a harmadikra akár a 3 m-t is. A mintegy 20-25 éves koráig megmaradó igen intenzív magassági növekedésének következtében évi 1-2 m-t is nő. Vastagsági növekedése 15-20 éves koráig erőteljes (3-4 mm/év), amely azonban 50 éves kora után jelentősen csökken.

Gyökérzete vertikális jellegű mélyre hatoló szívgyökér-rendszer, amelynek főbb jellemzői, hogy más hasonló fajoktól eltérően nem található erős főgyökér, valamint vastag, hosszú oldalgyökér sem. A gyökérzet vastagságának

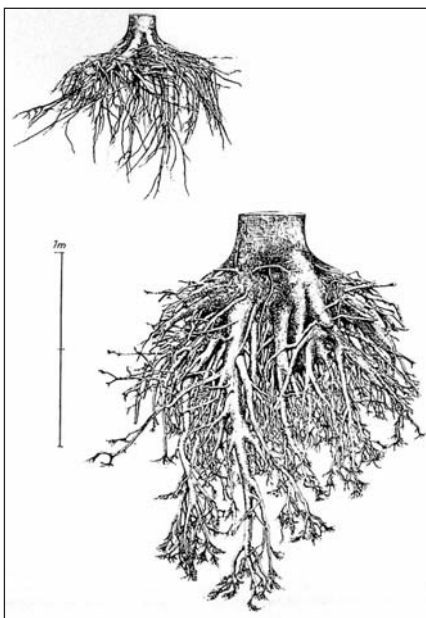
átlagos átmérője: 0,5-3 cm. (Csak közvetlenül a törzs alatt lehet vastagabb gyökereket találni.) Gyökérzetének 70-90%-a vertikális gyökér. Idősebb korában törzsének tövéből vékonyabb légzőgyökereket és vastag támasztógyökereket fejleszt (Köstler-Brückner-Bibelriether, 1968).

Szabad állásban 15-20 éves, zárt állományban 30-35 éves kortól kezd teremni. Bőséges termést általában 2-3 évente hoz, melynek feltétele a virágzási időszak, valamint az azt megelőző év kedvező időjárása. A virágrügyek már a vegetációs időszakban fejlődésnek indulnak, s annál végére teljesen kialakulnak, azonban virágzásra és termésérésre csak a következő évben kerül sor. A virágok egylakiak; virágzási idejük hazánkban február-március. Terméságazatai októberben érnek, de csak január-február hónapokban, a nagyobb fagyok hatására nyílnak fel az áltobozok és hullanak belőle ki a magok. A termésterjesztés módja anemochor (szél általi) és hydrochor (víz általi). A mézgás éger magjának ezermagtömege hazai termőhelyi viszonyaink között 0,1-2,5 g (Marjai, 1965) között változik, míg az európai szakirodalomban 0,7-1,5 g értékekkel lehet találkozni.

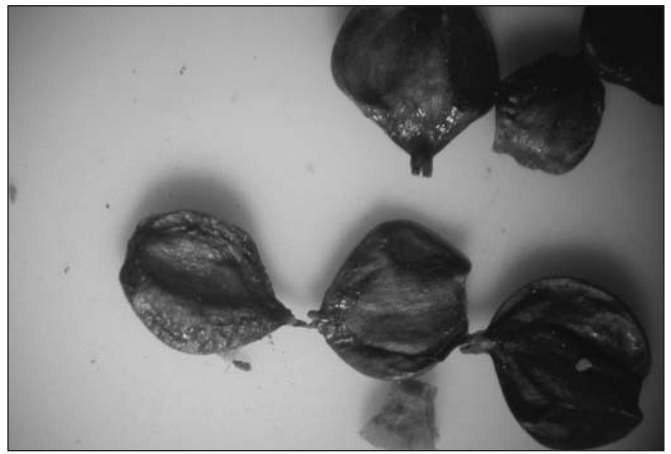
Az áltobozok gyűjtésének ideje az időjárás függvényében december-január. Mivel az áltobozok nedvességtartalma magas, a gyűjtés után jól szellőztetett helyiségben kell azokat szétteríteni. (Mintegy 15-20 kg termésből lehet 1 kg magot kinyerni.) A szétterített áltobozokat vagy hagyjuk maguktól kinyílni – ami 2-4 hétig is eltarthat –, vagy fenyőmagpergetőbe helyezük, és 27-40 °C-on szárítjuk. A hőmérséklettől függően ez eltarthat 1-2 naptól 15-25 napig. Az áltobozokban maradt magvakat rostán (lyukátmérő 1-3 mm) való rázatással, úsztatással, szeleléssel lehet kinyerni. A

kipergetett magvak nedvességtartalma általában 8-9%, mely csak egy-két évig teszi lehetővé pincében való tárolásukat. (Bár a mag csírázóképeségét ez alatt az idő alatt szinte teljes mértékben megőrzi, csírázási erélye azonban már ezen rövid idő alatt is csökken.) Hosszabb idejű tároláshoz a nedvességtartalom 5-7%-ra való csökkentése szükséges. Ezt 30 °C-on történő 48 órás szárítással lehet elérni. Az alacsony nedvességtartalmú magvak vetése előtt 2-5 °C-on történő 180 napos homokban való rétegelés szükséges. (Normális nedvességtartalmú magvakat is ajánlatos egy-

* NyME Erdőművelési Tanszék

két hónapig rétegelni, azonban érdemes azt is figyelembe venni, hogy minél magasabb a mag nedvességtartalma, annál kisebb a fagyűrő-képessége, és a hideggel szembeni ellenállósága.)

Sajnos a mézgás éger magjának csírázóképesége alacsony (20-40%), ezért a csemetetermesztés során ügyelni kell arra, hogy a kelésig a talajfelszín mindig csillogó nedves állapotban legyen. A rendszeres öntözés azonban erősen igénybe veszi a talajszerkezetet, így csak a megfelelően laza és szerves anyagban gazdag talaj alkalmas vetésre. Általában a vetés utáni 12-16. nap környékén kel. Vetésre az április eleji időszak az optimális, de április 15-20-ig mindenképpen földbe kell kerülnie a magoknak. A hazai és a külföldi tapasztalatok alapján az 1 m²-en megnevelhető csemeteszám: 120-350(!) db. Ha túl sűrű a vetés, és rosszak a fényviszonyok, a csemeték fejlődése nem kielégítő (10-30 cm), így ezeket vissza kell iskolázní. Számos esetben érdemes 2/0-s csemetét nevelni, amelynek minimális magassága néhány európai ország csemetekereskedelmében használatos szokványok szerint 1 m. Ebben az esetben 40-80 db/m² csemetekihozattal lehet szá-

molni. Csemetenevelés során az ágyások gyommentesen való tartása fontos, illetve célszerű 4-6 leveles kortól ezeket lombtrágyázni. Csemetekorban a rendszeres öntözés és a talajlakó gombák következtében csemetedőlés léphet fel, ami ellen megfelelő vegyszerekkel kell védekezni.

A mézgás éger erdőnevelési szempontból fontosabb tulajdonságai: (i) fényigényes és fiatalon gyorsan nő; (ii) törzse egyenes, hengeres; (iii) hajlamos a fattyúhajtásodásra (sok alvórügye van, ezért gyakoriak a vízhajtásos egyedek); (iv) kiváló a visszaszerző képessége (Koloszár, 2002). Ezen tulajdonságaiból következik, hogy állományai inkább fiatal korban igényelnek erőteljesebb erdőnevelési beavatkozást. A mézgás éger faállományokban – termőhelytől függően – egy-két tisztítás elvégzése szükséges, melynek során az alszorult és a vékonyabb egyedeket kell kiszelektálni. A törzskiválasztó gyérítéseket 18-25 éves korban szükséges elvégezni, úgy, hogy a javafákat a kimagasló és uralkodó szintből kell kiválasztani. A növedékköszítő gyérítés végrehajtása – szintén termőhelytől függően – közepes erélyű és pozitív jellegű szelekció.

A mézgás égeresek természetes erdőfelújítását elsősorban az alábbi tulajdonságai segítik: (i) magzókorát korán éri el, és rendszeresen terem; (ii), az újulat növekedése gyors; (iii) sarjadzó és visszaszerző képessége kiváló; (iv) károsítókkal szemben viszonylag jó ellenálló képességgel rendelkezik. A természetes erdőfelújítás során azonban csak akkor tudunk sikerrel járni, ha az állományokból kipergő magvak nedves és gyommentes talajra hullanak, így a csírázás, és az újulat-megmaradás feltételei adottak. Ellenkező esetben sajnos a gyorsan csíráképeségét elvesztő mag teljesen kiszárad, vagy a kicsírázott magvak az erős árnyalás követke-

tében nem fejlődnek megfelelően és elpusztulnak. Számos szerző szerint jelentősebb vízszabályozás nélkül az égeresek természetes erdőfelújítása igen nehézkes, így csak a sarjzattatás jöhet szóba, ami a fajok kiváló visszaszerző képessége következtében könnyen kivitelezhető (Kremser, 1957; Dengler, 1972).

A mézgás éger poliploid faj, 2n=28 kromoszómaszámmal. Mérsékelt polimorf, a hamvas égerrel alkotott hibridje: *Alnus x hybrida*. A környezeti hatásokra a mézgás éger, mint általában az égeremzetség fajtái, gyorsan reagál, ami a populációk nagy fenológiai plaszticitása miatt lehetséges (Pliura, 2004). Az állományok igen eltérő genetikai különbségeit a helyi populációkat ért különböző szelekciós hatások, és a kis populációkban bekövetkezett jelentős mértékű rokonpárosodás okozzák.

A mézgás éger nemcsak a hagyományos erdőtelepítések és erdőfelújítások fajtája, hanem egyrészt a vizes, nedves élőhelyek meliorációjában, tájrehabilitációjában tölthet be fontos szerepet, másrészt erdősávokban – különösen a nedves termőhelyek szélfogó erdősávjában – lehet nélkülözhetetlen.

